

Peer Reviewed

ISSN 2454-1111

IMPACT FACTS

Quarterly- Vol.3 • Issue 2 • 15 Dec. 2017 - 14 Mar. 2018 • Rs.100/-

Editor
Dr. Kallan G. Kamble

INDEX

SR. NO.	PAPER TITLE	AUTHOR NAME	PAGE NO.
01	CAUSES AND CONTROLLING OF INFLATION IN INDIAN ECONOMY	Dr.K.G. Kaninde	01
02	IMPACT OF GLOBAL RECESSION IN INDIAN ECONOMY	Dr.S.S.Jadhav	03
03	Changing Nature of Social Exclusion within the Public Policy Framework with special reference to Education Policies in India	Dr. Kailas kaninde	07
04	Characterizations of vamps in Hindi Cinema	Dr.Rajendra N. Gonarkar	11
05	Book review : M.D. David, <i>Torch bearers of the Deccan blazing up the northern skies (1857 in Maharashtra – A history)</i>	Prof. Ganesh Narkulwad	15
06	Implementation of Development Schemes on WomenAnd Child: An Evaluative Study of Nanded District	Nitin Vijay Gaikwad	17
07	उच्च शिक्षा का निजीकरण एवं व्यावसायिकता (जिला की संदर्भ – यवतमाळ पुसद तहसिल)	Dr.Kalyan Sakharkar	19
08	जनमाध्यमांमुळे मातंगांवर झालेले परिणाम	देवदत्त मारुतराव कांबळे	30
09	जुन्नर नगर परिषदेची ऐतिहासीक संरचना	प्रा.डॉ. राहुल पंडित	34
10	नामदेव ढसाळ: बाधित कविता	भारती जिजाराम कदम डॉ.बाबासाहेब शेंडगे	38
11	मातंगांची आरंभीची राजकिय चळवळ विशेष संदर्भ भूम येथील मातंग परिषद	देवदत्त मारुतराव कांबळे	45
12	महिला सक्षमीकरनात शिक्षणाची भूमिका	प्रा. मनोहर कुंडलीक थोरात	50
13	आदिवासी कवितेतील भाव	प्रा.डॉ.राजू श्रावण मोतेराव	54
14	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांचे शैक्षणिक कार्य	प्रा.प्रदीप एडके	57
15	मातंगांची आरंभीची सामाजिक चळवळ विशेष संदर्भ महाराष्ट्र युवक परिषद व आखिल भारतीय मातंग संघ	देवदत्त मारुतराव कांबळे	60
16	महिला व बालविकास कार्यालय अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांचे मुल्यमापन	Nitin Vijay Gaikwad	64
17	आधुनिक मराठी कविंचे काव्य कर्तृत्व	प्रा.डॉ. जाधव ज.तु.	67

आधुनिक मराठी कविंचे काव्य कर्तृत्व

प्रा.डॉ. जाधव ज.तु.

मराठी विभाग,

दिगंबरराव बिंदू महाविद्यालय, भोकर जि. नांदेड

आधुनिक मराठी काव्याचे जनक कवीवर्य केशवसुतपूर्वकालीन "कवी कुंटे, महाजनी व पेंढरकर यांचे काव्य संकल्प नवीन असूनही त्यांचे काव्य मात्र क्रांतीची भाषा बोलणारे नव्हते म्हणूनच केशवसुतांनाच आधुनिक मराठी काव्याचे जनक संबोधवे लागते." केशवसुत आणि त्यांचे समकालीन कवी यांचा कालखंड 1885 ते 1920 हा गृहीत धरला जातो. या काव्यकालखंडात आपल्या कर्तृत्वाच्या प्रतिभेने मराठी काव्याचे आधुनिक युग आणणारे महत्त्वाचे कवी म्हणजे केशवसुत रेव्ह. टिळक, बालकवी, गोविंदाग्रज, रेंदाळकर व कवी बी होत. याशिवाय भा. रा. तांब्यांनी देखील याच कालखंडात बरीचशी काव्यरचना केली असली तरी तिचा प्रसार 1920 नंतरच महाराष्ट्रात झाला म्हणून त्यांचा विचार 1920 च्या नंतरच्या कवींबरोबरच करणे उचित ठरते.

आधुनिक मराठी काव्याचा व्यापक विचार करतांना इतर कविंच्या कवितांचा आढावा घेणे अनिवार्य ठरते. अनिलांच्या कवितेवर केशवसुतांचा प्रभाव दिसून येतोच यात शंका नाही. केशवसुत आणि अनिल या दोघांनिही आपआपल्या कालखंडात रूढीविरुद्ध बंड केले आहे. "रोमॅटिक मराठी काव्याच्या संदर्भात ह्या दोन्ही कवींचे काव्यकर्तृत्व अत्यंत मौलिक व महत्त्वपूर्ण आहे." या बाबींचा तपशील शोधण्यासाठी केशवसुतांच्या काव्यांचा व त्यांच्या काव्यसमीक्षेचा विस्तृत विचार करणे क्रमप्राप्तच ठरते.

केशवसुतांनी मराठी काव्याला नवरूप दिले त्यांचे काव्य आत्मनिष्ठ आणि क्लृप्तिप्रधान असून त्यांच्या कवितेत विचार प्रदर्शन व भावनाविष्कारांना विशेष महत्त्व दिले आहे. प्रामुख्याने सांगायचे झाल्यास त्यांचे व्यक्तिमत्त्वच या नवकाव्यात उमटले आहे. प्रा. म. श. बाबगावकर म्हणतात, "तोरुदत्तचे **A sheaf gleaned in the French Fields**" हे पुस्तक मुंबईच्या रॉयल एशियाटिक सोसायटीच्या ग्रंथालयात केशवसुतांनी वाचले असले पाहिजे" केशवसुतांच्या कित्येक कवितातील काव्य विचारानुभवांची व भावानुभवांची मूळ बिजे तोरुलबादत्त संग्रहात दिसून येतात "Thou art chief of us, and Lord; The Sona is as a sword" फ्रेंच रोमॅटिसिझमची स्वरूप लक्षणे व त्यात अंतर्भूत होणाऱ्या प्रवृत्तींची व्यंजना वरील ओळीतून प्रगट केले होते. केशवसुतांच्या तुतारी, गोफण, स्फुर्ती आदी कवितांमधून हीच कल्पना प्रकट झालेली आहे.

केशवसुतांच्या कवितेत स्वभाविष्कार असला तरी भावना स्वयंकेंद्रि नसून व्यापक स्वरूपाच्या आहेत. त्यांच्या कवितांमध्ये येणारे स्वकियांचे उल्लेख वाचकांना स्वतःच्या नातलगांचे वाटतात. साहित्यामध्ये तत्कालीन समाजाचे प्रतिबिंब पडणे अवश्य भाव असते. तसे केशवसुतांच्या काव्यातही तत्कालीन समाजातील प्रगत विचारांचे दर्शन होते. उदा. भारतीयांचे उद्गार, गावी गेलेल्या मित्राची खोली पाहून, व बळवंत आप्पाजी दाते यांस, या सारख्या कवितांमधून त्यांचे राष्ट्रप्रेम दिसून येते. समाजसुधारणे विषयी

केशवसुतांमध्ये असलेली तळमळ, 'अत्यंजाच्या मुलाचा पहिला प्रश्न मजुरावर उपासमारीची पाळी व पण लक्षात कोण घेतो, या कवितांमधून सामाजिक जाणीव व्यक्त होते.

तत्कालीन काळात आर्थिक विषमता व अस्पृश्यता या अन्यायांकडे लक्ष पुरविणे ही मोठी गोष्ट होती. त्या जाणिवेतून केशवसुतांनी सामाजिक रूढीवर हल्ले चढविलेले आहेत. "तुतारी, स्फूर्ती, गोफण, मूर्तिभंजन इ. कवितांमध्ये त्यांचा प्रक्षोभ आणि आवेश व्यक्त झाला आहे." केशवसुतांच्या निसर्ग विषयक कवितांमध्ये वर्डस्वर्थचे अनुकरण असले तरी ते केवळ अनुकरण नसून अनुकंपन आहे. त्यात केशवसुतांचे वेगळेपण स्पष्टपणे दिसून येते. केशवसुत निसर्गाच्या सहवासात स्वतःस विसरत नाहीत उलट आनंदमय निसर्गाच्या सानिध्यात त्यांना त्या विरोधी स्वत्वाची जाणीव प्रकर्षाने होते. केशवसुतांनी मांडलेली व्यथा केवळ केशवसुतांची नसून अखिल मानवजातीची झाली आहे. त्यांच्या दुःखाची भावना केशवसुतांच्या व्यक्तिगत जीवनाशी पूर्णपणे संबंधित नसून रोमॅटिक कवींच्या (Romantic Melancholic) हळवेपणाचा भाग आहे.

केशवसुतांच्या निसर्ग कवितांप्रमाणेच त्यांच्या प्रेमकविता व आध्यात्मिक कविता याविषयी अनेक समीक्षकांनी काही गैरसमज केल्याचे दिसून येते. तेव्हा त्या शंकांचे निरसन करण्यासाठी कवी अनिलांच्या भाषणाचा संदर्भ देता येईल. आ. रा देशपांडे म्हणतात, "माझ्यामते मराठी काव्यात खऱ्या प्रेमकवितेचा आरंभ केशवसुतांनीच केला, त्यांच्या कवितेला अभिव्यक्तीचा प्रकार इंग्रजी कवितेसारखा आहे हे खरे पण कालीदास भवभूती सारख्या प्रतिभावंतांच्या कृतीतून प्रतित होणाऱ्या विशुद्ध प्रेमकाव्याशी त्यांनी मराठी काव्याचा पुनः दुवा साधला असेही म्हणता येईल." प्रतितीतला आणि अभिव्यक्तीतला वेगळेपणा, नावीन्य ध्यानात घेऊन त्याला नव-प्रतीतीधर्म (Neo-Mysticism) म्हणावा लागेल. केशवसुतांच्या कवितेतला परतत्वस्पर्श त्यांच्या वैयक्तिक अनुभवातून, जाणिवेतून, आणि आत्मप्रत्ययातून अनुभवलेला आहे. "पारंपरिक अध्यात्माच्या श्रवण-मननातून प्रकट झालेला भाव नसून त्यात ब्रह्म-माया, पुरुष-प्रकृती, परमेश्वर-भक्त, जीवन-जगत ह्या संबंधी ठराविक ठशाची शब्दयोजना नाही हे शब्द केशवसुतांच्या ज्या कवितांमध्ये आहे तिथेही अविष्कराची वेगळी कलाटणी आहे." उपरोक्त भाषणातून स्पष्ट होते की, अनिलासारख्या समानधर्मी कविंनी केशवसुतांच्या प्रेमकाव्याचा व गुढ-गुंजनात्मक कवितांचा उत्कृष्ट आणि यथोचित विचार प्रसवला आहे.

संदर्भ :-

१) म. सा. पत्रिका साहित्यसाधना, मा. का. देशपांडे यांचे समीक्षण, ऑगस्ट १९६३, पृ. ८४

२) डॉ. नरेंद्र पोफळी रम्योर्मिवादी कवी: अनिल, देवयानी प्रकाशन मुंबई, पृ. २६

३) प्रा. म. स. वाबगावकर, संशोधन आणि चिंतन, पृ. ४३

४) उनि, पृ. ४४

५) डॉ. नरेंद्र पोफळी, कति, पृ. ३०

६) उनि, पृ. ३१

७) 'तरुण भारत' अंक दि. १०.४. १९६३, पृ. ०८